

اقتصاد تاجیکستان

جمهوری تاجیکستان با وسعت ۱۴۳۱ هزار کیلومتر مربع و جمعیت ۵ میلیون و ۷۰۰ هزار نفری خود که به ترتیب ۲٪ مساحت و ۲/۶٪ جمعیت آسیای مرکزی را تشکیل می‌دهد، در زمره فقیرترین کشورهای آسیای مرکزی محسوب می‌شود.

آنچه در نگاه اول به نظر می‌رسد بی‌سروسامانی و سردرگمی بخش اقتصادی است. این بخش چه در بُعد کلان و چه در اقتصاد معیشتی مردم با بحران فراگیر روبه‌روست، خصوصاً در چندماه گذشته حیات اقتصادی مردم تنزل داشته و سطح زندگی پایین‌تر آمده و فقری گسترده در اکثر ولایات و نواحی این کشور به چشم می‌خورد. فروپاشی اقتصاد سوسیالیستی قبل از آنکه جایگزین قابل قبولی برای آن در نظر گرفته شده باشد و بدون وجود یک برنامه منسجم و سازماندهی شده اقتصادی و همچنین وابستگی‌های اقتصادی جمهوری‌ها با یکدیگر که تحت تأثیر گسستگی سیاسی و اجتماعی پس از فروپاشی قرار گرفته لاقفل در شرایط کنونی و وضعیت انتقالی فعلی ضربات مهلکی بر اقتصاد جمهوری تاجیکستان وارد نموده‌است.

از سوی دیگر جنگ شدیدی که در ماه‌های گذشته در این جمهوری جریان داشته باعث گردیده که بسیاری از منابع اساسی این کشور اطمه ببینند.

جنگ داخلی سبب شده، کشاورزی که رکن اصلی اقتصاد این جمهوری را تشکیل می‌داد با افت شدید محصولات روبه‌رو شود و بیشتر کشاورزان که جمعیتی حدود ۳۳٪ کشور را شامل می‌شوند محل زندگی و کار خود را رها کنند و به کشورهای دیگر پناهنده شوند. این فرار همراه با زیرکشت نرفتن زمینهای زراعی طی سالهای پس از استقلال شده که خود عاملی برای کمبود مواد غذایی و کاهش انواع محصولات کشاورزی بعضاً تا ۲۰٪ شده است. در زمینه‌های صنعتی و تولیدات داخلی نیز بلا تکلیفی ناشی از ناآرامی‌ها باعث آن گردیده که بیشتر این واحدها تعطیل یا نیمه‌تعطیل باشند. از موارد دیگر باید به افت شدید صادرات اشاره نمود، دو محصول عمده صادراتی تاجیکستان یعنی پنبه و آلومینیوم تحت تأثیر عوامل ذکر شده افت شدید تولید داشته‌اند. از عمده عوامل دیگر نابسامانی اقتصادی و تورم شدید مسئله سیستم پولی این کشور می‌باشد. افزایش بی‌رویه روبل‌های از گردش خارج شده روسیه در تاجیکستان و سایر جمهوری‌های آسیای مرکزی با انتشار پول ملی ترکمنستان اتخاذ شد. از آن پس این کشور تدابیری برای جلوگیری از کاهش بیشتر ارزش روبل و خروج سرمایه‌ها به کار گرفت. دولت تاجیکستان در مصوبه‌ای رسماً از بانکها خواست تا پس‌اندرهای بیش از ۲۰۰،۰۰۰ روبل را از مردم قبول نکنند و به مأموران گمرک

دستور داد تا از ورود روبل‌های تازه توسط مسافران به کشور جلوگیری کنند. اقدام دیگر فروش برخی از کالاهای اساسی و سرمایه‌ای به دلار و یا روبل جدید روسیه بود، که از سوی دولت این کشور اتخاذ گردید. باوجود این تدابیر روند سقوط ارزش روبل در تاجیکستان ادامه یافت و بی‌اعتبار کردن ۵۰۰۰ و ۱۰۰۰۰ روبلی از طرف ازبکستان و همچنین بی‌اعتبار شدن روبل قزاقستان نیز مشکلی بر مشکلات پولی این کشور افزود.

در سال ۱۹۹۳ یک دلار برابر ۳۰۰۰ روبل گزارش شده و روند یک‌طرفه این مسئله منجر به خالی شدن مغازه‌ها از اجناس و تعطیلی کارخانه‌ها شده است چرا که سایر جمهوری‌ها حاضر نیستند در مقابل روبل تاجیکستان مایحتاج و مواد اولیه کارخانه‌های این کشور را پردازند و این در حالی است که دولت نیز از پرداخت منظم حقوق کارکنان عاجز است. مسئله کاهش ارزش روبل اثرات دیگری نیز داشته است و آن عدم توانایی این کشور در تهیه سوخت بوده است، تا جایی که تأسیسات نفتی فعالی در تاجیکستان موجود نبوده و نفت مصرفی از روسیه و قزاقستان خریداری می‌گردید. در نوامبر و دسامبر ۱۹۹۲ به علت درگیری‌های داخلی، سوخت‌رسانی قطع گردید. متعاقباً در سال بعد با عدم انجام تمهیدات جمهوری تاجیکستان، قرارداد فروش محموله‌های نفتی روسیه به تاجیکستان به امضا نرسید. قزاقستان نیز اقدام مشابهی به عمل آورد و از دادن نفت به این کشور خودداری نمود. باید یادآور شد که تاجیکستان مبلغ پنج میلیون روبل بابت خریدهای نفتی به قزاقستان بدهکار است.

در نتیجه اقدامات فوق در حال حاضر کلیه تاکسی‌ها به دلیل نداشتن بنزین از کار افتاده‌اند و از حدود ۶۰۰ دستگاه اتوبوس فقط ۱۰۰ دستگاه اتوبوس در شهر دوشنبه کار جابجایی مسافران را انجام می‌دهند و مردم به ناچار مسافت‌های طولانی را پیاده طی می‌کنند. اکنون قیمت یک گالن بنزین تا ۶۰،۰۰۰ روبل یعنی لیتری ۳۰۰۰ روبل افزایش یافته است از طرفی حمل زباله‌ها نیز در اثر کمبود سوخت مختل شده که عامل بیماری در تاجیکستان می‌باشد.

امکانات و ظرفیتهای بالقوه

این کشور دارای ذخایر سرشار از آهن، تنگستن، سرب، روی، مس، قلع، جیوه، آنتیموان، اورانیوم، طلا، نفت، گاز، ذغال‌سنگ و سنگهای قیمتی است که در بخش انرژی ذغال سنگ و منابع آبی از اهمیت خاصی برخوردار هستند.

در تاجیکستان بیش از ۳۰ معدن ذغال سنگ کشف شده و از این حیث در بین کشورهای آسیای مرکزی مقام دوم را پس از قرقیزستان احراز نموده است. تنها در معدن خان-یغناپ حدود ۶۰٪ ذغال سنگ مرغوب قابل استفاده است.

بزرگترین منبع انرژی این کشور ذخایر آبی است. به عقیده کارشناسان با استفاده صحیح و بهینه از منابع موجود، به دست آوردن ۲۸۶ میلیارد کیلووات ساعت برق در سال امکان پذیر است. امروزه نیروگاهها مجموعاً ۱۸ میلیارد کیلووات ساعت برق تولید می کنند که این رقم ۶/۳٪ از مجموع امکانات را تشکیل می دهد. در بخش صنایع سبک از قبیل مواد غذایی و تولید پارچه، تولید و کاربرد نخ پنبه امروزه ۱۲٪ در صنایع کشور مورد استفاده قرار گرفته می شود.

در تاجیکستان بیش از ۲۰ کارخانه ریسندگی موجود است که ظرفیتهای آنها برای میزان پنبه تولید شده کفایت می کند.

در بخش صنایع سنگین نیز ماشین سازی از مهمترین شاخص هاست. در این خصوص ۷۰ کارخانه به تولید دستگاههای بافندگی، یخچال سازی، ترانسفورماتور، قطعات یدکی ماشین و تراکتور و سایر وسایل کشاورزی اختصاص یافته است.

کشاورزی در تاجیکستان ۲۵٪ کل تولیدات را تشکیل داده و ۴۳٪ نیروی کار را جذب می نماید، در آن سهم فرآورده های زراعی ۶۲٪ و دام ۳۸٪ است، به علاوه تاجیکستان، در پنبه کاری، تاک پروری، پرورش سبزیجات و میوه از جمله لیمو، خرمالو، انار، انجیر از امکانات فراوان برخوردار است. ظرفیت بالقوه این کشور به طور متوسط تولید ۳ تا ۵ هزار تن میوه و ۵ تا ۱۰ هزار تن سبزیجات در سال تخمین زده شده است.

اقدامات دولتی برای خروج از بحران

برنامه اقتصاد دولتی بر سه پایه استوار است:

۱. حمایت از تجارت و بازرگانی (متوسط و خرد)
۲. حمایت از بخش دولتی اقتصاد
۳. بهبود ساختار اقتصاد کشاورزی

نیاز مالی برای خروج از بحران و رفع خسارات و آسیبهایی که بیش از ۳۰۰ میلیارد روبل تخمین زده می شود از نکات قابل توجه است. اساس این برنامه برطرف ساختن خرابی ها و آثار جنگ عنوان می گردد. برنامه تنظیمی طی سه سال به اجرا گذاشته خواهد شد و بیش از ۲۳۰ میلیارد روبل را به خود اختصاص می دهد. «استقراض خارجی» از جمهوری های مشترک المنافع از جمله روسیه، قزاقستان و ازبکستان و نیز سایر کشورها برای جبران کسری درآمد ملی از رئوس اصلی برنامه است. این کشور جلب هرگونه کمک اقتصادی را به مثابه ساحل امنی می بیند که می تواند کشتی طوفان زده اقتصادش را به آن سو هدایت کند. هدف از به کار بستن این برنامه اقتصادی افزایش تولید محصولات می باشد. سالهای ۱۹۸۶ و ۱۹۹۰ جداول

اقتصادی تاجیکستان بالاترین سطح تولید را نشان می‌دهد. برنامه دولت آن است که سطح تولید به میزان ۳۰٪ از بالاترین سطح تولید در سالهای مذکور بیشتر باشد چراکه برآوردها نشان می‌دهد به این طریق می‌توان طی ۵ سال بدهکاری‌ها را پرداخت نمود.

افزایش سطح اطلاعات و آموزش از موارد دیگر برنامه خروج از بحران است. در حال حاضر فقط ۲۰٪ از مسئولین بخشهای اقتصادی معلومات عالییه دارند، در این برنامه تربیت متخصصین اقتصادی منظور گردیده است. در همین راستا، شیوه تعلیم و سیستم آموزشی نیز دگرگون خواهد شد، دولت در نظر دارد دوره آموزش مدارس مجموعاً ۸ سال باشد و دانش‌آموزان سالهای بعد با کامپیوتر و زبانهای خارجی آشنا شوند. گرایش به بازار آزاد نیز از نکات قابل تأمل این برنامه است.

در کلام آخر، اجرای برنامه‌های اقتصادی و رفع مشکلات فعلی و برقراری ثبات سیاسی و به دنبال آن گسترش روابط بازرگانی، مستلزم بسط دموکراسی و دخالت نیروهای ملی و اسلامی در حکومت می‌باشد.

